

Blízcí neznámí: transkulturní analýza individuálního humanitárního darování¹

Jana Karlová, Pavlína Nalevanková

DOI: 10.32725/cetv.2023.008

Abstrakt:

Teoreticko-empirická studie je prostřednictvím královéhradecké části projektu Adopce na dálku zacílena na fenomén individuálního humanitárního darování. Ústředním principem studie je *transkulturní koncept* (Burda), který propojením kulturně a filozoficky antropologické perspektivy s personalismem (Clarke) usiluje jak o analýzu v horizontálním slova smyslu – tedy porozumění sociokulturní diverzitě, tak o zachycení vertikálního metafyzického rozměru, který jednotlivé sociokulturní kontexty překračuje. Jako konceptuální opora je využita *sociální konstrukce reality* (Berger a Luckmann). Načrtnutí hlubšího vhledu do motivací dárců a charakteristik projektu prostřednictvím *zakotvené teorie* (Strauss a Corbin) vychází z kvalitativních polostrukturovaných rozhovorů a zúčastněného pozorování. Studie identifikuje aspekty ne/přispívající k naplnění záměrů projektu, zejména problematiku ne/existujícího vzájemného vztahu českých dárců a obdarovaných indických dětí, jenž má přímou souvislost s ne/úspěšným úsilím o kultivaci otevřenosti vůči „druhému“ a dialogu „navzdory“ odlišnostem.

Klíčová slova:

humanitární, charita, dar, Adopce na dálku, transkulturní, vztah, Indie

Humanitární projekt Adopce na dálku je zajímavým pokusem o vztah a dialog vedený přes hranice kultur a identit. Aspirace na mezilidský vztah uskutečňovaný „navzdory“ odlišnosti je zakotvena v principech vertikálně transcendujících kulturní různost. Označujeme ji jako *transkulturní* a zohledňujeme v metodách následující studie. Právě s ohledem na zkoumané téma se zdá vhodné propojit kulturně a filozoficky antropologickou perspektivu s konceptem *personalismu*² a pokusit se jak o analýzu v horizontálním slova smyslu – tedy porozumění sociokulturní diverzitě, tak o zachycení vertikálního metafyzického rozměru, který překračuje jednotlivé sociokulturní kontexty. V českém prostředí dosud nejucelenější náčrt *transkulturního konceptu* zpracoval František Burda.³

1 Poděkování patří vedoucímu projektu Adopce na dálku Mgr. Vojtěchu Homolkovi, zaměstnancům projektové kanceláře a všem vyučujícím katedry Kulturních a náboženských studií PdF UHK. Text navazuje na diplomovou práci *Dar, humanitární pomoc a mezilidský vztah: „Adopce na dálku“ v transkulturní perspektivě*, obhájenou v květnu 2021 na Univerzitě Hradec Králové.

2 Srov. Norris W. Clarke, *Osoba a bytí* (Praha: Krystal OP, 2007).

3 Srov. František Burda, *Za hranice kultur: transkulturní perspektiva* (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 2016).

Klíčovou charakteristikou Adopce na dálku je individuální vztah a pomoc mezi konkrétním českým dárce (či dárce) a konkrétním dítětem. V následující studii zaměřené na indickou odnož projektu ukážeme, že se jedná o ambivalentní aspekt: nadějný i problematický zároveň. Pokusíme se zaměřit na aspekty, které ne/přispívají k naplnění záměrů projektu, a vyjádřit se k otázce, do jaké míry je Adopce na dálku cestou k uskutečnění lidského potenciálu k otevřenosti, vztahu a dialogu – nebo zda jeho problematické rysy tuto naději na otevřenost znesnadňují či dokonce znemožňují.⁴

Adopce na dálku existuje od roku 1993; od roku 2000 prostřednictvím Diecézní katolické charity Hradec Králové⁵ organizuje humanitární pomoc pro dívky a chlapce ve dvou diecézích indického státu Karnátaka, centra projektu jsou umístěna ve městech Belgaum a Bangalore. Do programu jsou vybírány děti z velmi chudých a zranitelných rodin, ústředním smyslem je umožnit

4 **Poznámky k metodě:** Teoreticko-empirická studie se opírá o interní pozorování z pozice projektového koordinátora Adopce na dálku, v kvalitativních polostrukturovaných rozhovorech s patnácti dárce (k únoru 2021 jich bylo v projektu registrováno celkem 1 361) směřuje metodou *zakotvené teorie* (Strauss a Corbin) k načrtnutí hlubšího vhledu do motivací dárce a charakteristik projektu, které následně porovnává s odbornou literaturou. Jako konceptuální metodologická opora studie byla využita tzv. *sociální konstrukce reality* (Berger a Luckmann). Ústředním principem studie je *transkulturní koncept* (Burda), který propojením kulturně a filozoficky antropologické perspektivy s personalismem (Clarke) usiluje jak o porozumění sociokulturní diverzitě v horizontálním slova smyslu, tak o zachycení vertikálního metafyzického rozměru, který jednotlivé sociokulturní kontexty překračuje. **Výzkumný vzorek:** Rozhovory s českými dárce byly uskutečněny v létě 2020, dva doplněny na podzim 2020. Výběrová struktura byla určována postupně, základní soubor participantů byl stanoven na základě vzhledu projektového koordinátora, následně byl ve vazbě na průběh studie doplněn. Se souhlasem vedení projektu Adopce na dálku byla pro sestavení vzorku využita interní databáze dárce. K únoru 2021 bylo v databázi registrováno 1 361 dárce, celkový počet participantů výzkumu je 15. Se snahou o co možná největší variaci uvnitř vzorku byly zformulovány potenciálně významné kategorie, z nichž byli participanté následně zvoleni náhodným výběrem. Vzhledem k tomu, že databáze dárce má své limity, některé charakteristiky dárce bylo obtížné identifikovat. Týká se to např. snahy zajistit variaci v dosaženém vzdělání (výběr dle ne/uvedeného vysokoškolského titulu s následným ověřením při rozhovoru) či finanční situaci (dárce, který podporuje více dětí / dárce, který žádal o rozložení splátek příspěvku). Součástí vzorku jsou koordinátoři církevních a školních dárceevských skupin a zástupci rodinných či manželských dárceevských týmů. Studie katolického charitativního projektu přirozeně vyvolává otázku po souvislosti s vírou či přímo identifikací s konkrétní církví; databáze dárce tyto informace nezachycuje, nebylo tedy možné je při výběru zohlednit a téma bylo rámcově zjišťováno během rozhovorů. Limity databáze jsou také v tom, že zapsaný donátor není vždy skutečným či jediným hybatelem dárceevství, což bylo nutné následně ověřovat: běžné jsou kromě institucionálních skupin (ve vzorku zastoupeny 2 školy, 2 farnosti – ŘK a ČCE) též dárceevské rodinné skupiny (ve vzorku zastoupeno 8). **Výzkumné otázky:** Ústřední tématem a hlavní výzkumnou otázkou je analýza fenoménu daru prostřednictvím českého humanitárního projektu Adopce na dálku. Toto téma, stejně jako dílčí výzkumné otázky bylo formulováno postupně na základě kontaktu se zkoumanou oblastí: (1) specifika (humanitárního) daru a dárceevské komunity; (2) specifika humanitární pomoci poskytované tzv. rozvojovému světu; (3) možnosti a limity transkulturního dialogu či vztahu (mezilidského vztahu „navzdory“ diverzitě) v projektu Adopce na dálku. Téma transkulturality navazuje na odborné zaměření autorek a bylo součástí počátečního rozhodnutí o uskutečnění studie. **Etika výzkumu a jeho specifika:** (1) Studie byla zpracována s vědomím a svolením projektové kanceláře (Diecézní katolická charita Hradec Králové). (2) Participanté rozhovorů poskytli informovaný souhlas; v zájmu otevřenosti bylo rozhodnuto o zachování anonymity i u těch participantů, kteří ji zcela nevyžadovali; 4 rozhovory byly vzhledem k nesouhlasu s nahrávkou přímo na místě zapisovány. Všechny rozhovory byly následně přepsány a proběhlo kódování. Vzhledem k vysoké pravděpodobnosti sebe-stylizace participantů a nemožnosti odhalit případné rozpory mezi deklarovanými a skutečnými motivacemi byly otázky týkající se motivací dárce formulovány neosobně, směřovány k intersubjektivně konstruovanému a institucionalizovanému obrazu „objektivní“ reality. Zdá se, že donátoři mluvili se značnou otevřeností, a ve výsledku lze mezi (ideálními i problematickými) motivacemi a tím, co na jiných místech či mezi řádky rozhovoru sdělili o sobě, identifikovat styčné plochy. (3) Původně plánovaný terénní výzkum v Indii a osobní rozhovory s indickými koordinátory nebyly s ohledem na pandemii uskutečněny. Pozornost tak byla zacílena na dárceevskou problematiku v českém prostředí, indická perspektiva je limitována a zůstává výzvou a námětem pro další práci. Většina rozhovorů byla uskutečněna v době, kdy dočasné rozvolnění bezpečnostních opatření umožnilo provádět je osobně. Dva rozhovory byly na přání participantů realizovány přes Skype. (4) Uvědomujeme si rizika spojená s interním pozorováním projektu z pozice projektového koordinátora Adopce na dálku (zejm. loajalita vůči zaměstnavateli a kolegům; předporozumění, které může být pro studii jak přínosné, tak problematické). Pavlína Králíková jako koordinátorka projektu pracovala od srpna 2019, studie vznikala od února 2020 do února 2021, což se zdá být přiměřeným kompromisem mezi schopností se v projektu zorientovat, ale nepohlížet na něj rutinně. Během realizace byla zaměstnána na plný úvazek, hlavní náplní práce byla komunikace s dlouholetými dárce v situaci, kdy jimi podporované dítě ukončilo studium; dále distribuce a případná obsahová kontrola dopisů, které podporované děti posílají svým donátorům. Určité limity vnímáme v ochotě participantů se při rozhovoru s představitelem Adopce na dálku k tématu projektu kriticky vyjádřit, je možné, že v rozhovoru s nezainteresovanou osobou by byli v tomto směru otevřenější. Text navazuje na diplomovou práci *Dar, humanitární pomoc a mezilidský vztah: „Adopce na dálku“ v transkulturní perspektivě*, obhájenou v květnu 2021 na Univerzitě Hradec Králové.

5 V České republice souběžně existuje více obdobných projektů s vlastními vnitřními pravidly. Předkládaná studie je zaměřena na královéhradecký projekt Adopce na dálku (Diecézní katolická charita Hradec Králové, 'Adopce na dálku', aktualizováno 30. května 2021, <https://adopce.hk.caritas.cz/>).

jim absolvování (alespoň) základního vzdělání.⁶ Projekt umožňuje jistou interakci mezi dárcem a příjemcem pomoci; je řízena institucionalizovanými pravidly a odehrává se zejména prostřednictvím korespondence. Dárce po dobu podpory dostává od dítěte každý rok dva ručně psané dopisy, přiloženy jsou doplňující informace, fotografie, školní vysvědčení. Pravidla korespondence v opačném směru jsou velmi volná: donátor může prostřednictvím kanceláře dítěti napsat kdykoli, není to ale jeho povinností. Může si také s dítětem sjednat schůzku, která se odehrává v Indii, vždy za účasti koordinátorů. Cesta dětí do České republiky není s ohledem na řadu rizikových aspektů (včetně bezpečnosti či kulturního šoku) možná.

Projekt se tedy snaží překlenout „pouhé“ darování peněz anonymním vzdáleným „indickým dětem“; usiluje o participaci na křehkém poli mezilidské blízkosti, čímž vzniká zvláštní potenciál pro dialog a velmi specifický, do značné míry problematický „vztah“. Zatímco vzájemná spolupráce česko-indických koordinátorů a managementu je poměrně intenzivní, dialog mezi dárci a příjemci pomoci vykazuje nezanedbatelné limity. Zřetelně to lze ilustrovat už prostřednictvím projektového názvu Adoptce na dálku / Child Sponsorship Program. Zatímco česká perspektiva pracuje s pojmem „adoptivní rodič“, což evokuje osvojení a (do značné míry iluzorní) příslib vztahu, indická strana název Child Sponsorship Program⁷ zcela pochopitelně interpretuje spíše jako převod peněz. Název na obou stranách slouží k co možná nejlepší propagaci a podpoře účasti: u chudých indických rodičů by název „adopce“ nejspíš vyvolal nedůvěru, u českých dárců by „sponzorství“ mohlo snížit atraktivitu projektu. Zároveň tato dvojí perspektiva a symbolicko-významové odkazování k odlišným kategoriím znesnadňuje vzájemné porozumění, ústí v nenaplněná očekávání a kupříkladu v dopisech indických dětí, kde se obě sféry setkávají, se zhmotňuje ve zvláštních hybridních tezích „*Dear sponsor parents*“ nebo „*Dear sponsor [...] Your loving child*“. Projekt je vázán na katolické školy zřizované biskupstvím. V těchto školách studuje asi 30 % indické populace, jsou tedy výrazným zprostředkovatelem gramotnosti a obecnějšího vzdělání. Křesťané v Indii představují necelá 3 %, a stejně tak v rámci katolických škol, které na studenty nekladou nároky ohledně vyznání či kastovní příslušnosti, jsou sami křesťané minoritou. Značný je zde podíl muslimů a hinduistů, katolické školy přijímají i tzv. „nedotknutelné“, přičemž jakkoli je dnes existence této kategorie bez legální opory, je součástí životní praxe a znamená reálnou marginalizaci. V Indii formálně existuje síť bezplatných státních škol a povinná školní docházka, státní školy ale vykazují velmi nízkou kvalitu výuky a studijních výsledků. Problematické jsou nezanedbatelné náklady na pomůcky a vybavení, což „bezplatný“ státní systém pro mnohé činí nedosažitelným. Katolické školy jsou též zpoplatněny, patří však mezi dostupné či dostupnější formy vzdělávání s výrazně kvalitnějšími výsledky. Dárce Adoptce na dálku přispívá 6 500 Kč za rok na jedno dítě, částka je využita na náklady spojené s výukou, pořízení školních pomůcek a uniformy, účast na víkendových táborech (dvakrát ročně, společné psaní dopisů dárcům, motivace ke studiu, setkání s mladými, kteří prošli programem a dokázali zlepšit své socioekonomické postavení). Podporovaným dětem a jejich rodinám je navíc poskytována péče sociálních pracovníků.⁸

6 Projekt v rámci možností usiluje o zapojení dětí ze všech částí diecéze – tedy např. děti ze socioekonomicky problematických lokalit, děti drobných venkovských rolníků atd. Díky komunikaci s lokálními koordinátory reaguje na specifické podmínky a zejm. povahu trhu práce: Belgaum (město s přibližně 730 tisíci obyvatel, snaha o podporu dokončení základního vzdělání u co největšího počtu dětí, případně následné dvouleté středoškolské studium); Bangalore (hlavní město státu Karnátaka, přibližně 13 milionů obyvatel, dlouhodobější podpora menšího počtu dětí se snahou o dosažení co nejvyššího vzdělání). Při dosažení plánovaného stupně vzdělání je dítě z projektu obvykle vyřazeno. Méně běžným důvodem k ukončení programu může být stěhování mimo oblast působnosti projektu, zlepšení rodinné finanční situace, neschopnost zvládat výuku atd. Velmi problematické je dlouhodobé uzavření škol a přechod na distanční výuku související se šířením koronaviru. V Indii tato opatření pro některé děti žijící na hranici chudoby znamenala neřešitelnou ztrátu přístupu ke vzdělání a s největší pravděpodobností definitivní ukončení docházky.

7 'Asha Charitable Trust', Sponzorský program v Bangalore, citováno 15. března 2021, <http://www.ashatrust.net/principal%20child.html>.

8 Srov. Michal Bauer, *Vzdělání na dosah: sborník zkušeností a vzpomínek z projektu Adoptce na dálku Arcidiecézní charity Praha* (Praha:

1. Které se vám líbí?

Samotná realizace dárcovství je zahájena (jednostrannou) volbou českých donátorů. Indické dívky a chlapci do programu vstupují dle formalizovaných kritérií. Za asistence místních koordinátorů jsou vybírány děti z velice chudých a zranitelných rodin. Kritéria výběru nezahrnují náboženské vyznání, sledována je zejména ne/zaopatřenost domácnosti a ochota rodiny umožnit dítěti studium. Následně je v on-line databázi zveřejněn medailon dítěte s fotografií a velmi stručnými osobními informacemi. Veřejně přístupný je do té doby, než o dítě projeví zájem některý z dárců. Zde se dotýkáme tenké hranice mezi etikou a efektivitou pomoci – webová stránka se podobá e-shopu. Děti jsou „komodifikovány“ – jsou „k mání“ způsobem srovnatelným s on-line nákupem zboží, informace o měsíční výši podpory může být přinejmenším na první pohled vnímána jako cenovka. Management projektu si tuto problematiku uvědomuje, v současnosti zprovoznuje možnost připojit k útržkovitým medailonkům dětí videa, která by měla poněkud změkčit stříhanost databáze. Je však na místě se ptát, zda se takový krok dotýká samotného jádra problému dehumanizace, či nikoli, a jak nejlépe jej využít ve prospěch dětí či vztahového potenciálu projektu. Prozatím se v každém případě jedná o jednostranný výběr dítěte z databáze, akt ustavující i stvrzující vzájemnou nerovnost. Alternativní řešení tohoto problému nabídla organizace World Vision, která v projektu Chosen (vyvolený) umožňuje dětem vybrat si jednoho z potenciálních dárců a odůvodnit svou (s ohledem na situaci svým způsobem též zkratkovitou či schematickou, avšak aktivní) volbu.⁹

S vědomím limitů způsobených sebe-stylizací participantů, omezenou schopností některé motivy verbalizovat atd. shrnujeme kritéria volby dítěte identifikovaná v rozhovorech:

Výpovědi deseti dárců řadíme do kategorie (1) *vzájemné podobnosti či blízkosti*. Se značnou dávkou troufalosti a neschopnosti toto jasně prokázat je možné se ptát, do jaké míry dárci budují vztah spíše než zacílením na dítě zrcadlením sebe sama. Čtyři dárci odvozovali výběr od vlastní rodiny, kterou chtěli jistým způsobem doplnit. Tři mluvili o společné příslušnosti ke křesťanskému vyznání. Tři o shodě svého zaměstnání s profesními sny dítěte.

Značný význam informace o (2) *vysněném budoucím povolání* deklarovalo celkem pět dárců (u tří jednoznačně identifikujeme výše zmíněnou volbu na základě podobnosti). I zbylí dva vybírají dítě, s jehož budoucí profesí souhlasí, jako společensky prospěšnou ji považují za dobrou investici. Pokud ji naopak neschvalují, je dítě z jejich výběru vyřazeno. Řeč je přitom obvykle o šesti až desíletých dívkách a chlapcích, u kterých lze ještě méně než u dospívajících či dospělých očekávat vyhraněnost *životních snů a cílů*. Paradoxním způsobem se tedy položkou, která ovlivňuje délku čekání na podporu, stává odpověď zaznamenaná v katalogu – zatímco dítě (jehož rozhled je navíc poměrně omezený) by na tutéž otázku o pár dní později možná odpovědělo jinak. Aktuálně je databáze „plná“ budoucích policistů a učitelů.

Zásadním kritériem volby dítěte je (3) *dichotomie chlapec/dívka* (devět z celkem patnácti dotazovaných, u většiny nedokážeme přesněji definovat možnou souvislost s kategorií podobnosti). O podporu se vždy uchází skupina žádostí od 25 chlapců a 25 dívek, dlouhodobý trend ukazuje výrazně větší ochotu dárců podporovat děvčata. Chlapci na podporu mohou čekat i měsíce, databáze je v tomto čase doplněna o nové žádosti – a dívky z nich čekající chlapce v získání podpory obvykle předstihnou. Nakonec jsou do programu zapojeni všichni. V květnu 2021 činil poměr

Triton, 2008); 'Exkluzivní TV rozhovor s indickými partnery projektu Adopce na dálku', rozhovor pro TV Noe, aktualizováno 16. března 2021, <https://www.youtube.com/watch?v=UajhebeblQs>; Robert Francis Murphy, *Úvod do kulturní a sociální antropologie* (Praha: SLON, 2004), 163; ASEA Centre, 'Trends over time 2006–2014', in *A supplement to ASER 2014* (New Delhi: ASER Centre, 2015), 49–52.

9 World Vision, 'Chosen', citováno 16. března 2021, <https://www.worldvision.org/chosen>.

52,8 % dívek vůči 47,2 % chlapců, což zčásti souvisí s tím, že děvčata o něco častěji usilují o vysokoškolské vzdělání a jsou tak v programu déle.

Zdůvodnění zájmu o dívky je složité. Na místě je uvažovat i o (4) prvoplánovém *estetickém dojmu, emocích* či *paternalistickém ochranném „instinktu“*, které jsou v obecném pohledu na indická děvčátka výraznější. Data z našich rozhovorů toto potvrzují: čtyři dárci za významnou kategorii označili vzhled dítěte, rozhodovali se na základě emočních a estetických vjemů. Všichni tito jsou podporovateli dívek. V případě chlapců obvykle identifikujeme jiný typ argumentace, např. významným postavením mužů v daném kulturním prostředí (podrobněji v kapitole 6).

Tři participanti mluvili o (5) touze *pomoci nejpotřebnějším*.

2. Komplexnost fenoménu darování

Na základě rozhovorů se možným výkladovým schématem fenoménu darování zdály být kategorie altruistických a egoistických motivací. Ostatně též klasik teorií daru Marcel Mauss zdánlivě nezištné a nenucené darování v druhém plánu rozkrývá jako závazek a akt ekonomického zájmu, čímž se povaha daru (ač bez nároku na okamžitou satisfakci) ve výsledku a dlouhodobějším horizontu ukazuje jako nucená a zištná. Ústředními motivy jsou přitom tvorba a stvrzování *vzájemných vztahů* a vzájemně závazná *reciprocita* – povinnost dary poskytovat, přijímat a oplácet.¹⁰

Charitativní darování je specifické absencí (přínejmenším materiálního či finančního) recipročního protidaru. Mauss v tomto kontextu odkazuje ke Koránu a nereciproční charitativní dar či almužnu vykládá jako zraňující akt: lze hovořit o ambivalentní povaze (příliš štědrého) daru, který příjemce uvádí do podřízené pozice trvalé vděčnosti a závazku, z něhož je obtížné osvobodit se vlastními prostředky.¹¹ V případě Adopce na dálku by jednostranný dar znamenal dělení na nadřazeného dárce a „poražené“, vděčné dítě. Pokud by naopak existovalo cosi jako rovnocenný protidar, nemělo by smysl konceptuálně rozlišovat mezi darem a racionální ekonomickou směnou.¹² Ilustrativní ukázkou utilitární egoistické motivace by mohlo být darování jako (1) *prostředek sebeprezentace*. Zásahem do života chudého dítěte se lze snažit deklarovat vlastní mimořádnost, zvýšit svou společenskou prestiž.¹³ V rozhovorech byla sebeprezentace zmiňována jako potenciálně špatná či problematická dárcovská motivace, k níž se sami dotazovaní pochopitelně nehlásí. Pět participantů (bez cílené otázky) deklarovalo, že dar je soukromou záležitostí, která sice není nutně tajná, ale spíše nevstupuje do veřejné sféry. Často byla zmiňována účast v projektu jako (2) *součást socializace*: hodnotové výchovy, prohlubování empatie, sebereflexe vlastních dětí, ev. žáků/studentů.¹⁴ (3) O *dobrém pocitu a radosti* z darování mluvilo 8 participantů, opět bez návodné otázky.¹⁵ Zároveň je třeba říci, že dobré pocity jsou podmíněny vírou donátora, že jedná altruisticky.¹⁶ Nejen z tohoto důvodu je nesnadné či dokonce nemožné deklarovat své egoistické

10 Srov. Marcel Mauss, *Esej o daru, podobě a důvodech směny v archaických společnostech* (Praha: SLON, 1999), 9, 24; Karen Sykes, *Arguing with Anthropology: An introduction to critical theories of the gift* (London: Routledge, 2009), 4.

11 Srov. Mauss, *Esej o daru*, 474; srov. Olli Pyyhtinen, *The Gift and its paradoxes: beyond Mauss* (Farnham, Surrey: Ashgate, 2014), 102.

12 Srov. Jacques Godbout, Alain Caillé, *The World of the Gift* (Montreal: McGill-Queen's University Press, 1998), 5.

13 Srov. Peter Ove, 'Change a Life. Change Your Own: Child Sponsorship, the Discourse of Development, and the Production of Ethical Subjects' (PhD diss., Faculty of Graduate Studies, University of British Columbia, 2013), 12; Barry Schwartz, 'The Social Psychology of the Gift', *American Journal of Sociology* 73, č. 1 (1967): 2.

14 Srov. Dana Moree, Iva Janská, *Než začneme s multikulturální výchovou: od skupinových konceptů k osobnostnímu přístupu* (Praha: Člověk v tísni, 2008), 26–29. Užití Adopce na dálku jako pedagogického prostředku je zajímavé, zároveň je však třeba věnovat pozornost problematikám aspektům anonymity, typizace, nerovnosti zúčastněných stran atd. Tyto limity jsou do značné míry analogické s tzv. „kulturně-standardními“ vzdělávacími metodami, které jsou dnes nahrazovány spíše přístupy zacílenými na jednotlivce.

15 Srov. Lesley Mansford, 'Giving to Others. It just makes you feel good', *Leadership Excellent Essentials* 30 (2013): 14.

16 Patricia Illingworth, Thomas Pogge, Leif Wenar, eds., *Giving Well. The Ethics of Philanthropy* (Oxford: Oxford University Press, 2010), aktualizováno 18. února 2021: <https://oxford.universitypressscholarship.com/view/10.1093/acprof:oso/9780199739073.001.0001/>

motivace. Otázky v rozhovorech byly na základě tohoto a s ohledem na složitost tématu i vysokou pravděpodobnost povrchní sebe-stylizace záměrně směřovány neosobně (zacíleny na dobré/problematické motivace ideálních dárců). V této souvislosti se ukazuje, že snaha pracovat s kategoriemi altruismu a egoismu jako jednoznačně oddělitelnými či dichotomickými by byla zkrešující. Nepopíráme existenci těchto kategorií v každodenní sociální zásobě vědění, zároveň však například s odkazem na Godbouta a Caillého konstatujeme, že koncept recipročního darování či snaha o dichotomické rozlišení altruismu a egoismu ve výsledku nejenže nepomáhají, ale možná dokonce zamlžují možnost komplexnímu fenoménu (humanitárního) darování důkladněji porozumět.¹⁷

Komplexní motivace se pojí též s účastí v projektu (4) *podmíněnou určitým „nedostatkem“* ve vlastním životě či rodině. Tento „nedostatek“ lze poměrně snadno, levně a s oboustranným prospěchem naplnit „vztahem“ k indickému dítěti, čímž se dostáváme k (též komplikovanému) tématu *vzájemných vztahů*. Považujeme jej za výrazně nosnější koncept analýzy daru než *reciproční cirkulaci* zboží, pomoci atd.¹⁸ Podnětné se zdá být zejména zdůraznění vzájemné závislosti (která na první pohled paradoxně) otevírá prostor pro lidskou přirozenost a svobodu. Fenomén daru lze právě tímto akcentem interpretovat jako smysluplný, přičemž v porovnání s jinými projekty se právě Adopce na dálku (z pohledu českého dárce) vyznačuje výrazným či dokonce nejviditelnějším příslibem dialogu a vztahu.¹⁹ Pokud by projekt jen vybíral peníze a předával je indické straně k plošné podpoře neindividualizovaných dětí, mohl by organizačně i ekonomicky fungovat efektivněji a snáz. Pravděpodobně by tím v očích dárců zároveň klesla jeho atraktivita. Aspirace na osobní mezilidský vztah je paradoxně ústřední hodnotou projektu i jeho zranitelným a problematickým místem – což detailněji ukážeme v následující kapitole.

3. Dopisy: ambivalence anonymního, typizovaného, nerovného „vztahu“

Nejvýraznějším prostředkem vzájemné interakce a oboustranných vizí o „druhém“ jsou dopisy, které dvakrát za rok přicházejí od dítěte a donátoři je mohou ne/zasílat zcela libovolně. Z pohledu dárců dopisy od dětí představují jak možnost vzájemné komunikace, tak její překážku. Jsou individuální a ručně psané, přitom však též „šablonovité“, spíše neodpovídají očekáváním, která se k nim váží. Namísto vhledu do perspektiv konkrétních aktérů jsou spíše výpovědi o představě, kterou má o vztahu mezi dárce a podporovaným zastřešující instituce.

Dopisy jsou tedy paradoxně (1) *nadějí na vztah* a zároveň přispívají k vzájemné *typizaci a anonymitě*. Na následujícím schématu je znázorněno kontinuum vnímání druhého, které se odvíjí mezi pólem *anonymního*, nevýznamného kontaktu a pólem jedinečného a proměnlivého vztahu ke *konkrétnímu* člověku, o kterého se zajímám a u kterého se zřetelně vyjevuje jeho subjektivita.²⁰ Na otázku „*jaké je Vámi podporované dítě*“ dokázalo reagovat 11 participantů, zbývajících dosud neobdrželi žádný dopis, neboť byli v projektu krátkodobě či si v nedávné době vybrali k podpoře nové dítě náhradou za předchozí, které již ukončilo studium. Teze dárců umísťujeme do různých úrovní anonymní škály: od skupiny participantů 2, 3 a 6, kteří si s podporovaným dítětem nespojují

acprof-9780199739073-chapter-5.

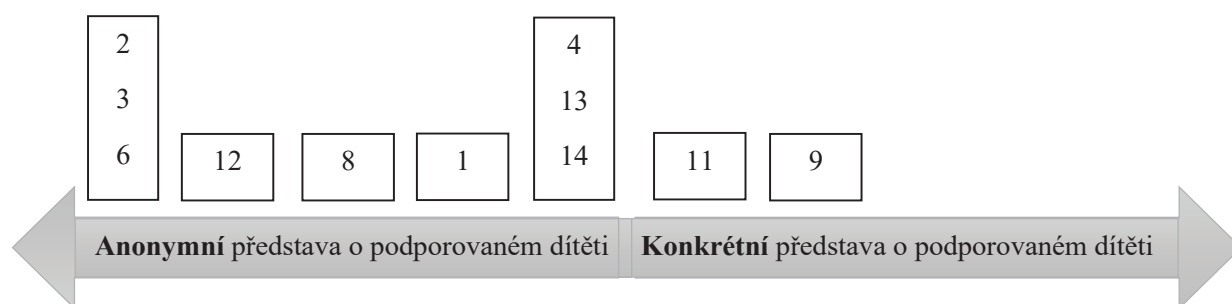
17 Srov. Godbout, Caillé, *The World of the Gift*, 14; Aafke E. Komter, 'Gifts and Social Relations: The mechanisms of reciprocity', *International Sociology* 22, č. 1 (2007): 94.

18 Srov. Godbout, Caillé, *The World of the Gift*, 24.

19 Srov. Frances Rabbitts, 'Nothing is Whiter than White in this World: Child Sponsorship and the Geographies of Charity' (PhD diss., University of Exeter, 2013), 22.

20 Srov. Peter L. Berger, Thomas Luckmann, *Sociální konstrukce reality: pojednání o sociologii vědění* (Brno: Centrum pro studium demokracie a kultury, 1999), 38.

v podstatě žádné konkrétní skutečnosti (např. podporují chlapce, ale nevybavují si podrobnosti), přes představu odkazující např. k fotografii a školnímu vysvědčení. Zhruba uprostřed je umístěna skupina respondentů 4, 13, 14, které spojuje přibližnější vize dítěte, okrajově se dotýkající obsahu dopisů. Dále se posouváme ke konkrétnějším vizím, které jsou stále konstruované z fotografií a vysvědčení, značný důraz je ale už kladen i na obsah dopisů – participantka č. 9, umístěná na škále nejvíce vpravo, odpovídá: „no šikovné (smích). Je to slečna, baví ji hudba, malování a tančování. Je čínorodá a ve škole se snaží. Není to vyloženě premiantka, ale umí se třeba ocenit, což mě překvapuje, protože to děti v Česku neumí. Zároveň tam cítím i vděčnost a provázanost duchovní. Když píše, že na nás myslí ve svých modlitbách, tak vím, že tam ta duchovní vzájemná podpora je.“ Teze jednotlivých participantů se tedy liší v míře (obecně spíše výrazné) typizace a anonymity, přičemž jednotlivci se také liší v tom, jak a zda vůbec anonymitu reflektovali.

Graf 1: Škála anonymity obrazu dítěte dle rozhovorů s donátory

Kontroverzním aspektem je dále (2) *nerovnost a institucionalizace vděčnosti vůči donátorům*. Řada autorů povinně deklarovaný vděk vnímá jako problematický²¹ – jakkoli je přitom bráno v potaz, že charitativní darování nelze redukovat na reciproční výměnu financí za ritualizované projevy vděčnosti²² a že „být obdarován a být vděčný vůbec nejsou samy o sobě znaky méněcennosti, nebo nedostatku, ale součást krásy a zázraku samotného bytí, tj. bytí jako společenství“.²³ Souvisejícím negativním faktorem je *jednostrannost* povinnosti, která se týká pouze dětí. Iniciativě dárcovské strany je ponechána značná volnost, a tak se některé děti nikdy nedomluví odpovědi, zatímco jiným přichází dopisy i hodnotné balíčky. Dětským dopisům je naopak volnosti ponecháváno málo: jsou sepisovány na víkendových táborech za asistence koordinátorů, před odesláním revidovány (zda neobsahují něco nepatřičného – např. žádost o více peněz či darů; zda zahrnují všechny povinné položky – poděkování, informace ke studiu atd.). Plošně je stanoveno oslovení „Dear Sponsor“, kterého se musí držet i ty děti, které se s dárce setkaly osobně. Toto opatření je spíše technické povahy; stanoveno je s ohledem na fakt, že dárce může svou podporu kdykoli ukončit a dopisy by tedy měly dávat smysl i v případě, že se adresát během doručování změní. Souběžným vlivem těchto aspektů a zřejmě také spisovatelské nezkušenosti a limitované znalosti angličtiny mají výsledné texty (3) *schematickou a neautentickou povahu*, v podstatě neměnnou strukturu, působí informativně, odtazité, obecně. Z toho logicky plyne častá nespokojenost adresátů (z celkových patnácti respondentů se k tématu čtyři nevyjádřili, neboť dopis ještě neobdrželi, kriticky se jich k dopisům vyjádřilo osm). Participantka č. 2: „nebylo to moc zajímavý, bez nějaký osobní angažovanosti, takže bych řekla, že k nějaký komunikaci vlastně nedošlo“. Navzdory

21 Srov. Brad Watson, *Child Sponsorship: Exploring pathways to a brighter future* (Basingstoke: Palgrave Macmillan, 2014), 283.

22 Srov. Rabbitts, 'Nothing is Whiter than White in this World', 23.

23 Clarke, *Osoba a bytí*, 90.

značnému rozladění dárce jednohlasně a rozhodně deklarovali nesouhlas s případným zrušením korespondence. Participant č. 12 to vyjádřil takto: „*Sice jako nejsou ty dopisy osobní, ale aspoň by tam ten symbolický kontakt měl být. Myslím, že bez těch dopisů bych se toho asi neúčastnil*“.

Dopisy jsou tedy jedním z klíčových paradoxů. Jsou v podstatě jediným spojením a prostorem pro formulaci vzájemného vztahu mezi dárce a podporovaným dítětem, zároveň v souvislosti s nimi identifikujeme výrazné motivy (1) *typizace a anonymity*, (2) *nerovnosti*, (3) *schematičnosti a neautenticity*, které z pohledu dárce ústí v kombinaci očekávání a zklamání. Děti nejsou systémově informovány o svých podporovatelích, netuší tedy, že mlčení z české strany může znamenat různé věci. V případě ukončení dárčovství se organizace snaží najít náhradního dárce, od kterého následně mohou začít chodit dopisy. Mezi ty, pro které se nový dárce nenajde, projektová kancelář přerozděluje své jednorázové příjmy. V roce 2020 se to týkalo 53 dětí. Jejich dopisy zůstávají bez odpovědi.

Otázky k rozhovorům záměrně neobsahovaly cílený dotaz na (4) *význam dítěte v životě dárce*, ale spíše momenty, kde se dárce mohl v tomto smyslu vyjádřit, pokud to považoval za relevantní. Mezi patnácti respondenty byl zahrnut jeden koordinátor školního dárčovského týmu, jeden zastupce farnosti a jeden respondent zastupující školní dárčovský tým i farnost současně. V souladu s očekáváním u nich neidentifikujeme výraznější roli dítěte v osobních životech, koordinátoři spíše mluví o vlivu na sociální citění a sebereflexi svých studentů atp. Ze zbývajících dvanácti dárce jich sedm mluvilo o velmi výrazné roli podporovaného dítěte v jejich životě či životě jejich rodin. Tezi participanta č. 12: „*Navíc máme doma 3 kluky, tak jsme pro ně chtěli sestřičku, kterou už jsme jako mít nemohli, takže jsme se rozhodli jít tímhle směrem*“ volíme jako ilustraci výše zmiňovaného „adoptování na dálku“, které může být symbolickým řešením problému, nedostatku či vyplněním prázdného místa v životě participantů. Tyto případy se zdají být poměrně obvyklé a role dítěte v životech dárce je pak pochopitelně vnímána jako významná. Poněkud ambivalentně tak vidíme abstraktní, typizovaný, neosobní, nerovnocenný, spíše nedostatečný kontakt a zároveň výpovědi dárce, kteří zařazují podporované dítě do intimního kruhu své rodiny – což mimo jiné stvrzuje komplexnost dárčovských motivací.

4. Náčrt českého kontextu dárčovství

Uvědomujeme si, že perspektivu jednotlivce nelze plně převést do obecných tezí, zároveň ale předpokládáme, že analýzu jednání českých dárce nemůžeme oddělit od tzv. *objektivní reality*, kterou oboustrannými vazbami sami neustále tvoří a jsou jí formováni. Klasický koncept Bergera a Luckmanna, který jednotlivce vykládá zejména jako produkt společenských tlaků, přitom doplňujeme o předpoklad určitého „tajemství“, čímž ve schématu vzájemných vztahů zbývá více prostoru pro člověka samotného. S vědomím zkratkovitosti zmiňujeme následující:

V evropském prostředí je starost a péče o druhého (1) *zakořeněna v křesťanských ideových východiscích*.²⁴ Váže se k nim vize lidské důstojnosti, svobody, práv – a též koncept transkulturní komunikace (viz kapitola 5 a 6).²⁵ Tím se dostáváme ke složité otázce, do jaké míry je šíření (křesťanských, evropských, západních) idejí, které si nárokují univerzální platnost, legitimní – či zda je lze klasifikovat jako etnocentrický nedostatek respektu vůči mimo-západním hodnotovým systémům a způsobům života. Nesmírně problematická je zejména otázka, kde nastavit hranici mezi respektováním svérázných tradic a možností či nutností etického hodnocení z nadhledu

24 Srov. František Burda, *Kultura služby: analýza a aplikace antropologických východisek* (Ústí nad Orlicí: Oftis, 2014), 11–12.

25 Jiří Hanuš, ed., *Křesťanství a lidská práva* (Brno: CDK, 2002), 17–18.

přesahujícího jednotlivé sociokulturní systémy.²⁶ Jedním z problematických míst Adopce na dálku je rozpor v univerzalistické a kulturně-relativní odpovědi na otázku, zda mají mít dívky a chlapci stejný přístup ke vzdělání. Transkulturní koncept užíváme k analýze tématu s odkazem na fakt, že dárce jsou bez ohledu na osobní vyznání součástí evropského myšlenkového kontextu, že Adopce na dálku přímo vyrůstá z církevního prostředí a že křesťanské vlivy jsou ve studované indické oblasti přibližně pět století přítomny i bez vazby na samotný projekt.

V dějinách lze identifikovat přibližně (2) tři přístupy, v nichž „byla péče o chudé nejdříve prohlášena za božské přikázání, potom za morální požadavek a nakonec stanovená zákonnou povinností“.²⁷ Nelze říci, že by se jednotlivé koncepty vzájemně prostřídaly, spíše jde o určité akcenty, které nepopírají komplexní a souběžnou existenci i vzájemně nesourodých perspektiv. V Evropě je dnes péče o chudé formálně v gesci státu, v praxi je věc složitější – počínaje neziskovými organizacemi a konče privátními mezilidskými vazbami, které bývají pro schopnost zajistit si živobytí či studovat zásadnější než státní struktury. Spíše dávné minulosti je připisován koncept oboustranně potřebného vztahu, v němž se chudý (obdařený zvláštní Boží přízní) modlí za svého dobrodince-mecenáše.²⁸ Aktuálnost této „archaické“ logiky dle našeho mínění ilustruje teze „*I hope you are fine by the Grace of God's blessing as are always there in my prayers*“, která je v jedné z mnoha variant součástí každého dopisu zasílaného dětmi z Indie.

V rozvinutých zemích je (3) *chudoba* chápána jako *následek* „špatných“ preferencí založených na nedostatku vzdělání, neschopnosti adaptovat se na změny, individuálních indispozicích, marginalizaci některých skupin. Těžiště tématu se tak přesouvá k otázce, komu/jak pomáhat (reflektováno ve výpovědích dárců) a ke kategoriím ne/zasloužilých, ne/poctivých, pracovitých/líných atd.²⁹

Deset participantů (bez návodné otázky) mluvilo o (4) individuálním i celospolečenském životě v přebytku. Problematika humanitárního darování má pochopitelné přesahy s tématem globální nerovnosti a s reflexí vlastních nezasloužené privilegovaných životních východisek. Souvisí s vědomím, že nelze dosáhnout blahobytu západního typu pro všechny, že globální nerovnost je spíše nevyhnutelnou podmínkou západního nadstandardního života. V této logice pak lze vnímat (byť minimální) redistribuci bohatství jako odpověď na černé svědomí Západu či nesamozřejmost blahobytu.³⁰ Prostřednictvím teze dárce č. 15 dokládáme ambivalentní povahu zahraniční humanitární pomoci, která může souviset s idealizovanou vizí exotické, vzdálené chudoby. Jedná se o spíše novou představu „vznešeného divocha“ a touhu po „úniku“ ze západní „civilizace“, která může přeshraniční dárčovství zčásti usnadnit, zároveň však do rozvojové pomoci vnáší problematickou bariéru:³¹ „... je vlastně snazší pomáhat takhle někomu vzdáleně. Jakože kdyby se mě někdo zeptal, jestli tady podpořím dvě romské děti z Jindřichova Hradce, tak bych do toho asi nešel.

26 Srov. Hana Horáková, *Kultura jako všelék* (Praha: SLON, 2012), 83; Erazim Kohák, *Svoboda, svědomí, soužití: Kapitoly z mezilidské etiky* (Praha: SLON, 2004), 45; Robert Lawless, *Co je to kultura* (Olomouc: Votobia, 1996), 43; Claude Lévi-Strauss, *Antropologie a problémy moderního světa* (Praha: Karolinum, 2012), 31.

27 Milan Hlavačka, Pavel Cibulka, a kol., *Chudinství a chudoba jako sociálně historický fenomén: ambivalence dobových perspektiv, individuální a kolektivní strategie chudých a instrumentária řešení* (Praha: Historický ústav, 2013), 40; srov. Emil Beck, *Reform des Armenwesens in Mähren* (Brünn, 1908), 7.

28 Srov. Hlavačka, Cibulka, a kol., *Chudinství a chudoba jako sociálně historický fenomén: ambivalence dobových perspektiv, individuální a kolektivní strategie chudých a instrumentária řešení*, 65.

29 Srov. Hlavačka, Cibulka, a kol., *Chudinství a chudoba jako sociálně historický fenomén: ambivalence dobových perspektiv, individuální a kolektivní strategie chudých a instrumentária řešení*, 78; srov. František Svoboda, 'Ekonomika daru, dar a jeho reflexe v ekonomické teorii', *Politická ekonomie* 58, č. 1 (2010): 7.

30 Srov. Paul Collier, *Miliarda nejchudších: proč se některým zemím nedaří a co s tím* (Praha: Vyšehrad, 2009), 12–13; Rabbitts, 'Nothing is Whiter than White in this World', 28.

31 Srov. Collier, *Miliarda nejchudších: proč se některým zemím nedaří a co s tím*, 216; srov. Pyyhtinen, *The Gift and its paradoxes: beyond Mauss*, 100.

Prostě to máme trochu idealizovaný, jak je to daleko a přijde nám, že tam je to všechno fajn. Zato tady koukáme na ty bezdomovce a Romy a najednou vidíme i ty stinné stránky, který nám v té dálce tak nepřijdou, protože to nemáme každodenně na očích.“

Výše již byla naznačena problematika (5) definice „my a oni“. K tématu ve zkratce doplňujeme odkaz k facebookové diskuzi pod příspěvkem Adopce na dálku. V některých komentářích, jejichž pisatelé evidentně nejsou součástí projektu a neschvalují jej, je zřejmá (ve všedním lidovém pojetí poměrně běžná) etnicko-teritoriální definice národní identity a loajality. V rámci této logiky je pak humanitární podpora směřující za hranice státu chybou: „*To je vtip? Kolik je našich dětí, které potřebují pomoc... ani korunu... styďte se!!!*“³² Zřejmá je tak nejednotnost českého kontextu zahrnujícího jak komentátory, kteří (v situaci psaní komentáře) „naše děti“ definují dle etnicity a teritoria (z komentářů nelze odvodit, zda by za legitimní považovali podporu dětí s minoritními rysy žijících uvnitř ČR), tak dárce, kteří o podporovaných indických dětech obvykle mluví jako o „svých“. Ve srovnání s negativně vymezenými diskutujícími na Facebooku je zřejmé, že dárce v celkovém souhrnu nelze umístit až k samotnému anonymnímu pólu, neboť jakkoli limitovaná je jejich schopnost nestereotypního pohledu na podporované dítě, charakterizuje ji alespoň základní otevřenost k mezilidskému vztahu. V negativních komentářích jsou indické děti naopak definovány kategoriemi, které interpretujeme jako projev anonymity, cizoty, irelevance. V extrémním případě komentátor použil pojem „krimigranti“ s ikonou islámského půlměsíce, což lze připsat emočně vyhocenému světonázoru a neochotě či neschopnosti kriticky reflektovat kontext.³³ Zároveň je zřejmé, že i dárce pracují s určitou představou „my“ a přinejmenším u některých lze doložit, že volba směřuje k dětem, které spadají do kategorie vzájemné podobnosti/blízkosti (viz výše: podobnost povolání, náboženského vyznání, kdo se „hodí“ do mé rodiny).

5. Dar a vztah k druhému: transkulturní perspektiva

Ukázaly jsme, že nazírání daru jako fenoménu vázaného na logiku konkrétního sociokulturního kontextu je vzhledem k nemožnosti odvolávat se k něčemu vyššímu než tradicím a zvykům redukcionistické. Zejména v globalizované současnosti a při analýze mezinárodní humanitární pomoci by bylo problematické připravit se o možnost nadhledu, potenciál platformy pro vzájemnou *transkulturní* komunikaci, která bere vážně (horizontální) sociokulturně-ekonomická specifika jednotlivých kontextů, ale při úsilí o vzájemný dialog aspiruje zároveň na jejich (vertikální) překročení a odkazuje ke kulturním přesahu, který působí jako jednotící prvek napříč kulturami. Transkulturní perspektiva směřuje ve vztahovosti k druhým a v sebe-transcendentním vztahování se k dobru k setkání s lidskou důstojností.³⁴

Vycházíme z textu Františka Burdy, doplňujeme jej odkazem k práci Norrise Clarka, která je zacílena na učení Tomáše Akvinského.³⁵ S odkazem k nauce o Trojici ve smyslu plného sebe-darování a zachování vztahové difference lze zformulovat dva základní, vzájemně rovnocenné a harmonicky interagující prvky či póly lidského bytí: (1) *svěbytnost sebe-vlastnictví* a (2) *vztahovost sebe-sdílení a receptivity*.³⁶ Na transkulturní úrovni se člověk v dialogu otevírá světu těch druhých a skrze setkání s jinakostí druhého se navrácí k sobě samému v interpersonálním vzorci *já – ty – my*.

32 Facebook, 'Komentáře k propagačnímu příspěvku na facebookové stránce Adopce na dálku DCH Hradec Králové, aktualizováno 9. března 2021, <https://www.facebook.com/adopce.dchhk.cz/posts/3120383724757034>, citováno 9. března 2021.

33 Tamtéž; tento komentář v průběhu vzniku studie z webu zmizel, s největší pravděpodobností byl nahlášen jako nevhodný a následně odstraněn administrátory Facebooku.

34 Srov. Burda, *Za hranice kultur: transkulturní perspektiva*, 19, 30, 139.

35 Srov. Burda, *Za hranice kultur: transkulturní perspektiva*.

36 Srov. František Burda, *Kultura služby: analýza a aplikace antropologických východisek* (Ústí nad Orlicí: Oftis, 2014), 156–157.

Být osobou ve své svébytnosti je podmíněno bytím ve vztazích, které je naplněno neustálým sebe-sdílením a přijímáním.³⁷ Clarke dále mluví o (3) *sebe-transcendenci*, k níž směřují všechna jsoucna – v horizontální rovině to znamená vycházení ze sebe sama k jiné osobě na úrovni lásky, ve vertikální rovině vztahování se k samotnému Dobru/Bohu.³⁸ Lidská podstata je v tomto pojetí sice bezpodmínečná, ale teprve konkretizací své identity ve službě druhým a spojením jednotlivých dimenzí *sebe-vlastnictví*, *sebe-sdílení* a *sebe-transcendence* se může stát celistvým obrazem Božím.³⁹

Interpretujeme-li takto humanitární darování, lze *vztah dárce a obdarovaného* vykládat jako rovnocenný. Obdarovaný v ideálním případě nestojí v pasivní pozici, naopak onen dar jakožto sebe-sdílející lásku přijímá a oplácí, čímž se sám stává dárce. Dárce i obdarovaný se tak v humanitárním projektu opatrně dotýkají sebe-transcendujícího charakteru lidského bytí – vztahují se k druhému i k samotnému Dobru. Hovoříme zde o předávání daru (lásky) a otevřenosti.

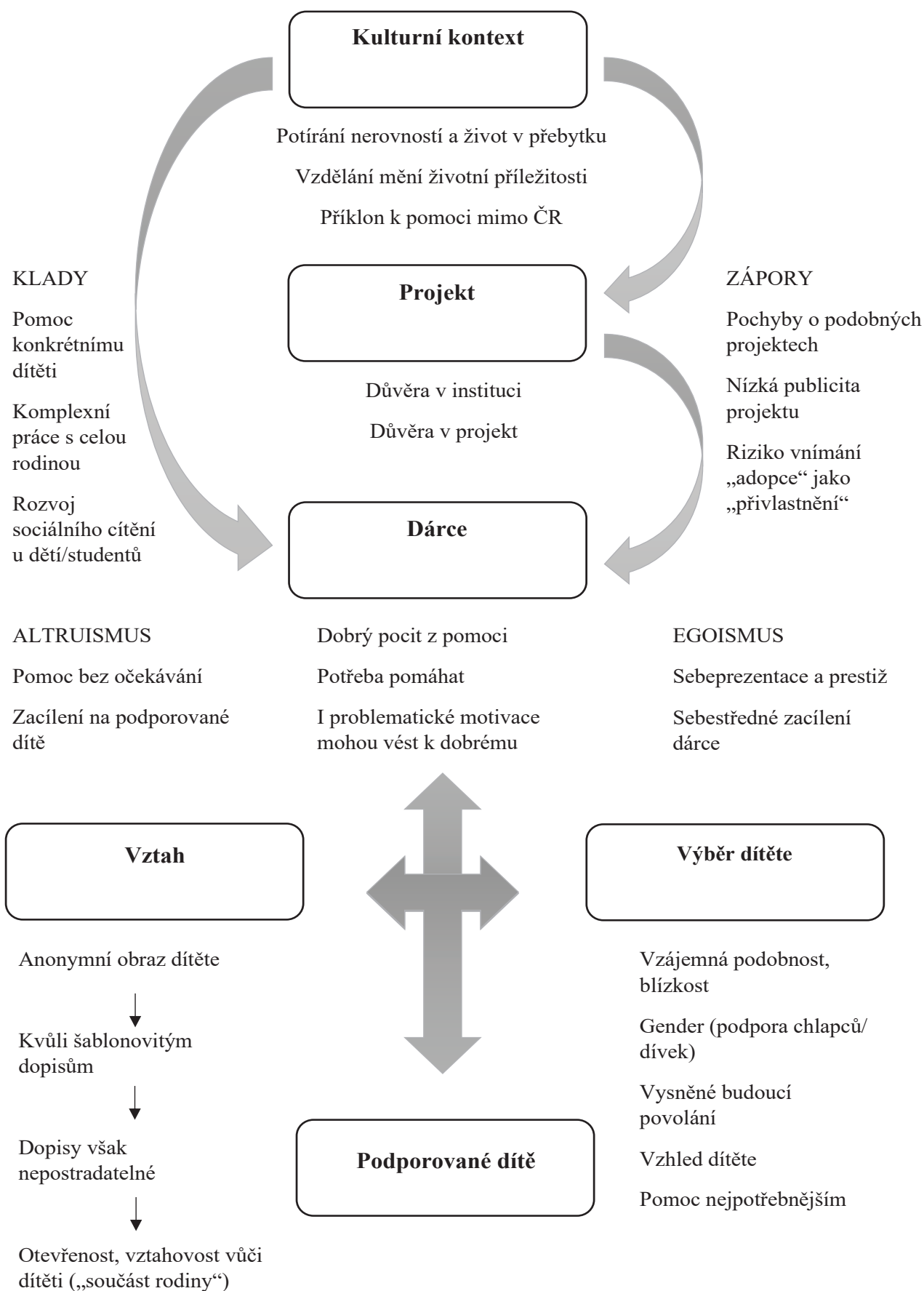
Jak jsme podrobněji ukázali, je Adoptce na dálku charakteristická paradoxní koexistencí naděje na vztah a řady překážek, které ustavení skutečného vzájemného vztahu zabraňují. Je třeba říci, že ne všechny komplikace souvisejí se zprostředkující institucí: je například možné, že řada dárců o *sebe-sdílení* a *sebe-transcendenci* ve skutečnosti nestojí (výše jsme například naznačily limity v otevřenosti vůči „druhým“ – jak při porovnání ne/podporovatelů projektu, tak uvnitř skupiny dárců). V každém případě však zejména pod vlivem systému vzájemné komunikace dárce naráží na „clonu“, která mu zakrývá reálnou „tvář“ podporovaného dítěte. Není schopen dohlédnout dál než k typizovanému abstraktnímu obrazu chlapce či dívky. Tuší, nebo možná doufá, že směrem k němu proudí jakási specifická, virtuální, zprostředkovaná a do jisté míry „zamlžená“ láska. To, že se obdarované děti nacházejí za clonou, skrz niž je těžké proniknout, zároveň komplikuje důkladnější porozumění povaze této zprostředkované „lásky“.

Pro ověření, zda se jedná o reálnou cirkulaci vztahu, by bylo nutné provést rozhovory i s indickými dětmi. Náš aktuální výzkum je zaměřen pouze na perspektivu dárců a nemůžeme tedy říci o mnoho více, než že *to, co proudí mezi dárce a obdarovaným, je jen těžko uchopitelné, ale pro dárce ve výsledku velmi důležité*. Nehledě na schematický charakter střípků a zprostředkovaných informací, které by snad mohly naznačovat „vztah“ dítěte směrem k dárce, se dítě ze strany dárce ve všech námi sledovaných případech těší lásce a velké otevřenosti. V tomto ohledu je vhodné identifikovat otevřenost ke vztahu jako rys, který je sice všudypřítomný, nicméně ne vždy je tento potenciál skutečně využit a limity Adoptce na dálku se zdají být značné. V následující závěrečné kapitole se na základě dosavadního výkladu pokusíme tento problematický rys doplnit shrnutím dalších sporných aspektů a výzev.

37 Srov. Clarke, *Osoba a bytí*, 71, 77, 80.

38 Srov. Clarke, *Osoba a bytí*, 98, 101.

39 Srov. Burda, *Za hranice kultur: transkulturní perspektiva*, 242; Clarke, *Osoba a bytí*, 11–22.

Graf 2: Kódování dat z rozhovorů

6. Transkulturní dialog: jak společně hledat cestu

Projekt musí *balancovat mezi impulzy zevnitř a zvenčí a neustále vyjednávat v česko-indickém dialogu*. Základní shoda ohledně toho, že efektivní rozvojová pomoc by měla být založena na znalosti prostředí a návrzích řešení zevnitř⁴⁰, je vcelku neproblematická, spolu s realizací se však zřetelně ukazuje komplexnost situace a obtížnost vyjednávání přes hranice kultur. Kromě pozornosti vůči potřebám podporovaných dětí a perspektivě *indické* instituce⁴¹ je třeba zajistit formu atraktivní pro české sponzory, přijatelnou pro českou instituci, a zároveň vzít v potaz *univerzalistické nároky* na důstojnost, rovnost a lidská práva. Hledat a nalézat alespoň přibližně rovnovážná řešení pochopitelně není snadné. Zčásti proto, že zmíněné požadavky mohou mít vzájemně protichůdná směřování; svou roli též hrají mocenské nerovnosti zúčastněných stran, odlišné socioekonomické charakteristiky, různé symbolické světy, hodnoty, preference atd.

Například složitost tématu *genderové ne/rovnosti a stereotypizace* je násobena výše zmíněnými nesouznícími perspektivami. Nastavit hranici mezi univerzalistickým požadavkem lidských práv, problematiku lokální praxí genderové nerovnosti a etnocentrickými tendencemi nasměrovat rozvojové země na cestu západního (moderního) vývoje je problém.⁴² Naši respondenti mezi kritérii pro výběr dítěte často zmiňovali právě gender, nalézt dárce pro dívku je obvykle snadnější. Je třeba poznamenat, že důvody k volbě děvčete či hochy mohou být (1) čistě *privátní*, související spíše s životními událostmi dárce než se širším sociokulturním kontextem. Identifikovaly jsme význam emočních a estetických aspektů.

Častým argumentem pro volbu dívky je (2) *složitá situace indických žen*: v návaznosti na univerzální/západní principy se dárce podporou děvčete snaží zlepšit či vyrovnat životní šance konkrétní dívky nebo žen jako takových. Zcela obecné teze o vnitřně rozmanité indické společnosti jsou problematické, přesto lze tvrdit, že genderová nerovnost je výraznou součástí životní reality. Podíl na tom má značná setrvačnost reálně žitých sociokulturních pravidel a někdy též paradoxní vedlejší efekty formálních pokusů o zlepšení ženské otázky, které mohou naopak postavení mnohých žen významně zhoršovat (podrobněji níže). Dívky se po svatbě stávají součástí rodiny svého manžela a s ohledem na věno a svatební výdaje jsou pro svou původní rodinu v každém případě ekonomickou zátěží, zatímco od syna lze očekávat budoucí zaopatření. Zejména pro marginalizované domácnosti, které se potýkají s všednodenním nedostatkem zdrojů, jsou jakékoli investice do dcery problematické.⁴³ I v bohatších rodinách je ale poměrně běžné, že dcery nestudují.⁴⁴

Na základě téže úvahy docházejí jiní dárce k rozhodnutí podpořit chlapce. Rozdíl spočívá zejména v (3) *přítakání lokální sociokulturní logice*, podle které muži snáze najdou zaměstnání a postarají se i o svou rodinu. K pomoci chlapcům se přikláněli tři z dotazovaných, všichni přitom odkazovali k indickému kontextu.

Z univerzalistické perspektivy lze za limitující považovat redukci tématu na pouhou ekonomicky pragmatickou efektivitu: v těchto konturách by vzdělání dívky, která jej nezúročí v zaměstnání,

40 Srov. William Russell Easterly, *Břímě bílého muže: proč pomoc Západu třetímu světu selhává?* (Praha: Academia, 2010), 16.

41 Projekt vznikl ze spojení iniciativy místního indického biskupa s Diecézní katolickou charitou Hradec Králové, pro současný provoz je významná role indických koordinátorů, jejichž úkolem je zajistit co nejlepší zacílení a efektivitu pomoci, sami oslovují českou kancelář s aktuálními požadavky (např. finance na zdravotní péči, výstavbu domků pro chudé, opravu chlapeckého internátu).

42 Srov. Petr Jehlička, Jiří Tomeš, Petr Daněk, *Stát, prostor, politika. Vybrané otázky politické geografie* (Praha: Univerzita Karlova, Přírodovědecká fakulta, 2000), 24.

43 Srov. Martina Pastuchová, *Postavení žen v Indii* (Brno: Mendelova univerzita v Brně, 2017), 39; United Nations, *Women's Education and Fertility Behaviour: A Case Study of Rural Maharashtra India* (New York: United Nations, 1993), 41; Gail Omvedt, *Women in Popular Movements: India and Thailand during the decade of women* (Geneva: United Nations Research Institute for Social Development, 1986), 65.

44 Rachel E. Brulé, *Women, Power, and Property: The paradox of gender equality laws in India* (Cambridge: Cambridge University Press, 2020), 127.

bylo ztrátové. V souvislosti s tematikou potenciální zranitelnosti a podřízenosti negramotných, neinformovaných, nesoběstačných či nesebevědomých je zřejmé, že téma je výrazně komplexnější, neomezuje se „pouze“ na otázku peněz. Stejně tak je třeba zmínit nemožnost vyvázat se z tradic a kulturních či náboženských zvyků tam, kde si neumíme představit, že by věci mohly být i jinak, než je „obvyklé“.⁴⁵ V tomto ohledu nereflektované respektování sociokulturních tradic problematicky stvrzuje stávající nerovnosti životních šancí a rezignuje na *univerzalitu důstojnosti a práv*.

Komplikovaná je též otázka *vzdělání*, které je institucí deklarováno jako ústřední motiv a za zásadní přínos projektu jej také označilo deset dotazovaných. O požadavku základního vzdělání pro všechny existuje obecná shoda: patří k základním lidským právům, je prostředkem snižování chudoby, podpory občanské společnosti, konkurenceschopnosti ekonomik atd.⁴⁶ Lokální hodnocení je obtížnější: v indickém kontextu je dětská práce zcela běžná a marginalizované domácnosti pak ještě typičtěji potřebují součinnost všech svých členů. Děti musí pracovat a postarat se o mladší sourozence. V krátkodobém horizontu, jenž svou naléhavostí snadno přehluší vše vzdálenější, není z pohledu rodiny, která jen obtížně zajišťuje své nejzákladnější potřeby, vzdělávání praceschopného dítěte prioritou. Adopce na dálku do této situace vnáší spíše vnější apel: dětská práce je součástí cyklu negativních jevů (negramotnosti, zničeného zdraví, nenadějně budoucnosti), z nichž je třeba vystoupit.⁴⁷ Tento výklad je sice pochopitelný, ale z pohledu dnes hladovějící rodiny je přesto relevantní jen zčásti. Hledání (4) *kompromisů mezi nesourodyými sférami ne/univerzálních požadavků, efektivitou a etickou stránkou věci atd.* je tedy složité.

Zejména v začátcích projektu byly tyto třetí plochy zřejmé: první děti se do vyšších školních ročníků dostávaly jen asi ve dvou až třech procentech.⁴⁸ Postupem času byly mnohé aspekty nějakým způsobem ošetřeny: projekt vedle původně preferovaných internátů začal podporovat též dojíždění a alespoň zčásti tak řeší vytržení dětí z rodin. Vzhledem ke složité dostupnosti některých míst i ceně dopravy však nemají všechny rodiny v tomto ohledu možnost volby. Vedení projektu dále během realizace dospělo ke zjištění, že s ohledem na udržitelnost je třeba – kromě výrazné chudoby a zranitelnosti – děti vybírat též s ohledem na zájem rodiny o vzdělání. Opatření minimalizovalo počet dětí, které po přijetí do projektu nedokončily základní školu, v jeho důsledku však také řada potřebných zůstává mimo program. K otázce, do jaké míry lze hodnotu vzdělání vnímat jako „pouhý“ západní konstrukt, či zda je objektivně efektivním prostředkem rozvojové pomoci, připojujeme odkaz na text Paula Colliera. Ten navrhuje spojení vnitřní a vnější cesty: společnost potřebuje co nejvyšší podíl absolventů (alespoň) středních škol, neboť teprve určité minimální množství vzdělaných lidí v populaci dokáže vypracovat a uskutečnit reformní strategii. V dlouhodobém horizontu uvažování jsou to nakonec sami studenti, kteří zevnitř společnosti tvoří změnu.⁴⁹

Otázkou však zůstává, zda lze skutečně předpokládat, že vzdělání je samo o sobě cestou k sebe-proměně společnosti. S odkazem na Marie E. Berry nabízíme k úvaze následující: (1) deklarace práv sama o sobě nezmění společenský systém moci, zásadní otázkou je spíše to, *zda jsou práva skutečně dostupná*: zda přístupu k nim nebrání např. neoficiální zvyková pravidla či nedostatek zdrojů podmiňujících schopnost potenciální možnosti využít. (2) Garance práva na vzdělání neznamená, že se změní všechny životní sféry, škola se může naopak podílet na legitimizaci stávajících nerovností. (3) Cílená podpora konkrétní skupině paradoxně zdůrazňuje „jinakost“, *uzamyká*

45 Srov. Martina Pastuchová, *Postavenie žien v Indii*, 38.

46 Zahrnuto mimo jiné v United Nations, 'Sustainable Development Goals', citováno 16. března 2021, <https://www.un.org/sustainabledevelopment/>; srov. např. Tomáš Tožička, ed., *Příliš vzdálené cíle: rozvojové cíle tisíciletí: manuál globálního rozvojového vzdělávání* (Praha: Educon, 2008), 15.

47 'Exkluzivní TV rozhovor s indickými partnery projektu Adopce na dálku'.

48 'Exkluzivní TV rozhovor s indickými partnery projektu Adopce na dálku'.

49 Srov. Collier, *Miliarda nejchudších: proč se některým zemím nedaří a co s tím*, 89.

člověka do kategorie definované jeho podřízeností. (4) Je na místě se ptát, zda nebyla přehlédnuta diverzita uvnitř podporované kategorie: vždy jsou tu lépe postavení, kteří snáz využijí možností, což ve výsledku zhorší situaci marginalizovaných a prohloubí vzájemné rozdíly. *Snahy o zlepšení tak mohou přímo ústít ve zhoršení životů těch nejzranitelnějších*, což nemusí být zřejmé ze souhrnných statistik – například těch o celkovém podílu dívek a chlapců ve vzdělávání. (4) *Disharmonie mezi studijními či profesními aspiracemi a životní realitou* je závažným způsobem frustrující (náklady na studium versus následná nedostupnost „dobrých“ pracovních míst; zaměstnání a socioekonomická soběstačnost indických žen nebývají slučitelné s manželstvím a je nutné mezi nimi volit, přičemž žena bez manžela nezapadá do obecně akceptovaných forem „ženství“).^{50, 51}

Mezi zásadní problematické aspekty Adopce na dálku dle našeho názoru patří následující: Aktéři, kteří jsou přesvědčeni o hodnotě a síle vlastní pomoci, mohou mít sníženou schopnost reflektovat, (1) *zda pomoc skutečně směřuje k dobrému*.⁵²

Srovnáním s analýzou projektu Humanium identifikujeme tři závažné motivy, které považujeme za relevantní i pro Adopci na dálku: jedná se o *paternalistický vztah, závislost na pomoci a závist*.⁵³ V rámci Humania dárce též přispívají na vzdělání dětí, byla však zrušena individualizovaná sponzorská podpora, čímž se projekt vyhybí části rizikových faktorů: funguje bez on-line katalogu dětí, dopisů s institucionalizovanou vděčností, vratkých mezilidských vztahů. Vztah mezi dárce a příjemcem pomoci vždy zahrnuje riziko (2) *paternalismu* a prosazování autority. Ve spojitosti s dopisy již bylo řečeno, že děti jsou vůči dárce v nerovném postavení, povinny projevovat mu vděčnost, což společně s nerovnou mezinárodní situací bohatých, mocensky silnějších států vůči chudým zemím zvyrazňuje stereotypní vizi bezmocných a pasivních občanů třetího světa.⁵⁴ Mluvíme navíc o vztahu mezi dospělým a dítětem, v němž je vzájemná nerovnost zahrnuta i bez dalšího posilování. Výše byl zmíněn projekt Chosen, v němž se podporované dítě dostává alespoň volbou svého donátora do aktivní role.⁵⁵

Klasické *Samaritánovo dilema* upozorňuje na krátkozrakou pomoc, která může obdarovaného odvádět od aktivní snahy řešit svou situaci a ve výsledku uzavřít do (3) *závislosti na pomoci*.⁵⁶ Adopce na dálku jej překračuje zacílením na vzdělávání, které je východiskem pro budoucnost dětí, vyžaduje aktivní podíl podporovaných a jejich rodin. Problematika závislosti na pomoci a demotivujících aspektů je přesto nezanedbatelná: rodiny dětí jsou sociálními pracovníky motivovány k osamostatnění,

50 Srov. Marie E. Berry, 'When 'Bright Futures' Fade: Paradoxes of Women's Empowerment in Rwanda', *Signs Journal of Women in Culture and Society* 41, č. 1 (2015): 1–27. Tatáž logika srov. též Brulé, *Women, Power, and Property: The paradox of gender equality laws in India*, 109–117. Téma „single“ žen srov. Tanya Caulfield, 'Life without Marriage: Actualities of unmarried women in Delhi', *Intersections: Gender and Sexuality in Asia and the Pacific*, č. 22 (2009), aktualizováno 2. listopadu 2009, <http://intersections.anu.edu.au/issue22/caulfield.htm>.

51 Dle studie T. Caulfield je pro ženu socioekonomicky nezávislý „single“ život (mimo společensky obecně akceptované „ženství“) výrazně snazší – jakkoli ne samozřejmý – v kosmopolitním Delhi (Srov. Caulfield, 'Life without Marriage: Actualities of unmarried women in Delhi'). Dle analýzy K. P. Brahmapurkar (et al.) je indický venkov ve srovnání s městy typický vyšší mírou ženské negramotnosti, venkovské prostředí spolu s nízkým vzděláním vykazuje souvislost se sňatky a těhotenstvími náctiletých a souvisí dále s nedostatečným využitím zdravotnické péče, zdravotními riziky, nízkými karierními šancemi a větší zranitelností, domácím násilím atd. (Srov. Kishor Parashramji Brahmapurkar et al., 'Gender Equality in India Hit by Illiteracy, Child Marriages and Violence: A hurdle for sustainable development', *Pan African Medical Journal* 28 (2017), citováno 15. června 2021, <http://www.panafrican-med-journal.com/content/article/28/178/full/>). Řekněme tedy, že venkovské prostředí bývá ve srovnání s městským typické nižším vzděláním (zejména ženské) populace a méně otevřené vůči výjimkám z žitých pravidel a nerovností. V extrémně diverzifikované indické populaci jsou však všeobecně platné teze vždy problematické, roli hraje řada dalších faktorů: socioekonomický status rodiny, náboženské vyznání, osobní životní zkušenosti, jako např. studium v zahraničí atd.

52 Srov. David Klimeš, Šimon Pánek, *Šimon Pánek – aby dobro neškodilo* (Praha: Portál, 2015), 14.

53 Humanium, 'Reasons to Avoid Individual Child Sponsorships', citováno 17. března 2021, <https://www.humanium.org/en/child-sponsorship/avoid-individual-child-sponsorships/>.

54 Humanium, 'Reasons to Avoid Individual Child Sponsorships'.

55 Srov. World Vision, 'Chosen'.

56 Srov. *Salfici doloris*, čl. 28; Petr Jílek, *Spiritualita humanitární pomoci* (Praha: Triton, 2016), 115; Edmund S. Phelps, *Altruism, Morality and Economic theory* (New York: Russel Sage Foundation, 1975), 244; Humanium, 'Reasons to Avoid Individual Child Sponsorships'.

neustále jsou však také monitorovány, a pokud příjmy dosáhnou hranice, nad níž by již domácnost měla být schopna samostatně zvládnout náklady na školu, je dítě z programu vyřazeno.

Adopce na dálku může (ve snaze eliminovat sociální znevýhodnění) paradoxně prohlubovat stávající *nerovnosti* nebo zapříčinit vznik nových: S individuální podporou souvisí riziko (4) *závisti* či *žárlivosti*. Částky zasílané donátory jsou různě vysoké a projekt dosud systémově neřešil rozdíly, které tím vznikají. Některé děti tak dostávají jen částečný příspěvek na školní vybavení, zatímco jiným dárce posílá až dvojnásobné částky, které jsou pak využity k nadstandardnímu zajištění jejich potřeb. Za pozitivní efekt této studie považujeme aktuálně probíhající reflexi problému. Dalším aspektem tématu je fakt, že korespondence českých donátorů se odehrává na široké škále od dlouhodobého mlčení až po cenné balíčky. Extrémním případem byla zásilka nového jízdního kola, u něhož management projektu s ohledem na potenciální společenské tenze předem dojednal užívání celou místní komunitou. Některé děti netuší, kdo je sponzoruje; jiné se staly středem pozornosti, když je navštívila „bohatá tetička z Evropy“.⁵⁷ Možnost osobní návštěvy (vždy za asistence koordinátora) je značně kontroverzní, participantka č. 3, která dlouhodobě žila v Indii, se navzdory možností rozhodla, že podporované dítě nenavštíví, aby je nevytrhovala z jeho světa, nekonfrontovala s tím, jak dobře se mají Evropané. Naproti tomu bývalý dlouholetý ředitel projektu v Bangalore, Rev. Fr. Patrick Edward Pinto, hodnotí možnost vzájemných setkání pozitivně: nejen že dítě přestává být anonymní abstrakcí pro svého dárce, ale také vidí za svým „sponzorem“ konkrétního člověka. Lze tím předejít dojmu často spojenému s humanitárními projekty, že peníze jaksi „padají z nebes“.⁵⁸ K tomu je na místě doplnit, že osobní setkání je velmi dobrým východiskem, avšak nikoli zárukou překlenutí anonymity.

Pravděpodobně závažnější než nerovnosti uvnitř skupiny podporovaných jsou (5) *širší znevýhodnění, která projekt může nechtěně stvrzovat či zhoršovat*. Vedle pozitivních vlivů projektu je tedy vhodné vidět též důsledky toho, že mimo jeho dosah vždy zůstávají děti, pro které je nedostupný či dostupný jen se značnými obtížemi. V tomto směru je na místě se ptát, do jaké míry český management projektu žádá a kontroluje, že do programu skutečně vstupují děti z marginalizovaných a různých skupin. Je pravděpodobné, že některé rodiny mají snazší přístup ke koordinátorům projektu, a dále, že koordinátoři zakořenění v lokálním kontextu považují určitá omezení za „normální“, čímž se tato stávají neviditelnými či nerelevantními – tedy též neřešitelnými. Zde identifikujeme další výzvu pro transkulturní dialog a porovnávání univerzalistických imperativů s lokální žitou praxí: konkrétněji se například může jednat o otázku, jak se do systému promítá marginalizace „nedotknutelných“ a kolik jich programem reálně prošlo. Dále se nabízí otázka ohledně možnosti podporovat děti z rodin, které nejsou nakloněny školní docházce. A v neposlední řadě, jak účast v programu ovlivní životy sourozenců podporovaného dítěte. Vzhledem k množství potřebných je v převážné většině podporováno jen jedno dítě z rodiny a spíše neověřovaným předpokladem je, že rodina vzdělání zbývajících dokáže financovat sama nebo si děti pomohou navzájem. I s ohledem na význam dětské práce pro provoz domácností lze předpokládat, že „zbývajícím“ sourozencům výrazně stoupne míra pracovních povinností a není na místě mít ohledně jejich domácího studia příliš optimistická očekávání.

Dílčím tématem je *teritoriální působení* projektu. Dle studie Rachel E. Brulé je stát Karnátaka shodou řady okolností specifický menší mírou socioekonomických nerovností, absencí výrazné koncentrace bohatství a moci, která by kopírovala sociální hierarchii. Od koloniálních dob byl charakteristický značně tolerantní liberální atmosférou, s níž zčásti souvisí i iniciativy směřované

57 Srov. Pavla Zajairová, *V jižní Indii* (Praha: Radioservis, 2006), 79.

58 Konzultace s Rev. Fr. Patrickem Edwardem Pinto, aktualizováno 5. května 2021, konzultace prostřednictvím Facebook Messenger.

proti kastovní a genderové hierarchii. Adopce na dálku tak působí v oblasti, v níž dlouhodobě existují alespoň myšlenky na rovnoprávnější uspořádání společnosti, postoje odmítající nálepku „nedotknutelných“, programy podporující vzdělání chudých dětí atd.⁵⁹

Kontroverzních témat je celá řada. Souvisejí obecně s (1) *humanitární pomocí*; (2) s *životem v diverzitě*, k němuž patří dilemata odehrávající se mezi partikulárními tradicemi a univerzalistickou perspektivou; (3) se snahou Adopce na dálku o individuální *vztahy* mezi dárci a příjemci. Případné rozhodnutí obejít sféru vztahovosti by všem zúčastněným usnadnilo práci. „Nepraktičnost“ aspirace na mezilidský rozměr je přitom vyvažována hodnotou snah o kultivaci univerzálně lidského potenciálu k otevřenosti vůči „druhému“. Je výzvou a zásadním humanistickým projektem, neboť tam, kde tato otevřenost výrazněji schází, přejímají její místo procesy dehumanizace, marginalizace, segregace či genocidy. V tomto ohledu si „nepraktických“ a vysokých ambicí projektu ceníme a zdá se, že jsou jedním z mála nadějných východisek pro život v diverzitě. Je ovšem nutné věnovat maximální pozornost všem aspektům, které (v návaznosti na nedostatečně reflektovanou typizaci, anonymitu, kulturně-standardní akcentování skupinových charakteristik namísto konkrétních lidských příběhů a rozhodnutí) onu otevřenost vůči „druhému“ komplikují nebo dokonce znemožňují. Analogicky s dnes preferovanými vzdělávacími metodami⁶⁰ lze i zde říci, že přílišné zdůrazňování jinakosti, typizace a kulturní standardizace „zbytečně“ komplikuje naději na „setkání“ s druhým ve vzájemně rovné důstojnosti.

Nikoli překvapivě tak studii uzavíráme tvrzením, že je třeba věnovat enormní pozornost perspektivám a motivacím všech aktérů (naše studie by v ideálním případě měla být doplněna o detailní výzkum indické části projektu) i sociokulturním mechanismům, souvislostem a významům. Je třeba neustále se ptát, zda některé z cílů konkrétních projektů nevyžadují redefinici, zda nastavení systému nevykazuje eticky sporné či kontraproduktivní rysy, zda projekty reálně směřují k dobremu. Individuální humanitární darování je pak, podobně jako mnohé další životní sféry, nikdy nekončící výzvou k otevřenosti, kritickému myšlení a dialogu.

Kontakt

Mgr. Jana Karlová, Ph.D.

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Katedra kulturních a náboženských studií

Rokitanského 62/26, 500 03 Hradec Králové

jana.karlova@uhk.cz

Mgr. Pavlína Nalevanková

Univerzita Hradec Králové

Pedagogická fakulta

Katedra kulturních a náboženských studií

Rokitanského 62/26, 500 03 Hradec Králové

nalevankova.p@seznam.cz

59 Srov. Brulé, *Women, Power, and Property: The paradox of gender equality laws in India*, 95–117.

60 V kontrastu vůči „kulturně-standardním“ konceptům, které akcentují skupinové charakteristiky, je „transkulturní“ koncept výchovy k životu v diverzitě odbornými kruhy aktuálně vnímán jako vhodnější. Zaměřuje se na konkrétního člověka, jehož osobnost je vícevrstevnatá, dynamičtější a do značné míry souvisí s konkrétními životními zkušenostmi. Tím se utváří potenciál k překročení skupinové stereotypizace, vědomé práci s předsudky, osobnímu prožitku toho, že i „my“ se můžeme ocitnout v marginalizovaném postavení atd. (Srov. Moree, Janská, *Než začneme s multikulturní výchovou: od skupinových konceptů k osobnostnímu přístupu*, 26–29.)